

VALTION RAHOITUS KULTTUURILLE

OLLI JAKONEN, SAKARIAS SOKKA, AINO LEPPÄNEN



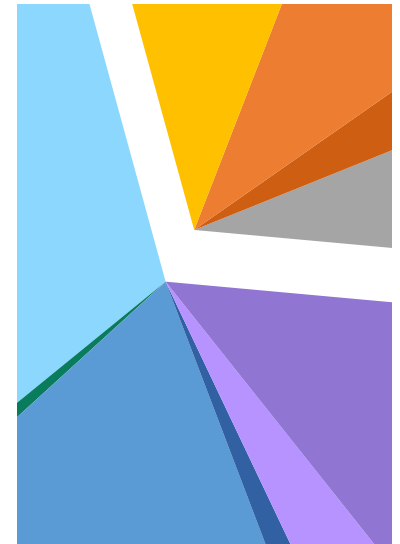
Suomessa kulttuuria edistetään erityisesti julkisella rahoituksella. Rahoitus jakautuu taiteen ja kulttuurin eri alueille. Valtion kulttuuripolitiikasta päävastuun kantaa opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), mutta muillakin ministeriöillä on omia taidetta ja kulttuuria koskevia strategisia linjauksia sekä rahoitus- ja ohjausvastuita.

Tässä tietovihossa keskitymme **kulttuurin suoraan julkiseen tukeen**. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät välillisen tuen muodot kuten veropoliittiset erityisratkaisut.

Sisältö perustuu kolmeen kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen julkaisemaan työpaperiin, joissa tarkastellaan

1. valtion rahoitusta kulttuurille kokonaisuudessaan vuonna 2019
2. rahapelituottojen merkitystä kulttuurin tukemisessa
3. COVID-19-pandemian vuoksi jaettuja kriisitukia kulttuurille ja luoville aloille vuosina 2020–2021.

Valtion kulttuurirahoituksen ja kulttuurille kohdistuneiden rahapelituottojen aineisto kohdentuu vuoteen 2019. Koronakriisitukien aineisto koskee puolestaan vuosia 2020–2021.



Sisältö

1. Kulttuuripolitiikka rahoituksen kehyksenä
2. ESSnet-luokitus
3. Opetus- ja kulttuuriministeriö taiteen ja kulttuurin rahoittajana
4. Muiden ministeriöiden tuki kulttuurille
5. Kokonaiskuva valtion kulttuurirahoituksesta
6. Rahapelitoiminnan tuotot taiteen ja kulttuurin rahoittamisessa
7. Luovien alojen koronatuot
8. Poliittikalinjauksia ja tutkimuksen näkökulmia
9. Keskeisiä havaintoja ja toimenpidesuosituksia
10. Keskeiset lähteet

1. Kulttuuripolitiikka rahoituksen kehyksenä

Kulttuuripolitiikka on **sekä kulttuuria että politiikkaa**. Kulttuurin julkisen rahoituksen mittakaava riippuu siitä, kuinka kulttuuri ja politiikka määritellään.

OKM:n käsitys kulttuurista ja kulttuuripolitiikasta perustuu **Unescon** määritelmiin, joita käytetään muun muassa yleissopimuksessa kulttuuri-ilmaisujen moninaisuudesta (2005).

OKM:n kulttuuripolitiikan strategian perusteella kulttuuripolitiikka kokoaa allensa taide- ja taiteilijapolitiikan sekä laueamman kulttuuripolitiikan ja laajenee myös kohti luovia aloja.

- **Kulttuuripolitiikka** kattaa taiteen ja kulttuurin välittämisen mahdollisimman monille väestöryhmille eri alueilla sekä ihmisryhmien omien taide- ja kulttuuriharrastusten sekä -ilmaisujen tukemisen.
- **Taide- ja taiteilijapolitiikka** kattaa taiteellisten ilmaisujen kehittämisen sekä taiteilijoiden ja kulttuurin tekijöiden olojen parantamisen.
- 2000-luvun myötä yleistyneellä termillä **luovat alat** viitataan kulttuurin taloudelliseen merkitykseen ja tuotannon aloihin, jotka perustuvat kulttuuristen hyödykkeiden ja palvelujen tuottamiselle ja myynnille. Luovien alojen merkitystä korostetaan strategisella tasolla, mutta niiden määrittely ei ole vakiintunut tai yksiselitteinen.

Tämän tietovihon lähtökohtana ovat kulttuurin ja taiteen alat, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) tunnistaa ja joille se suuntaa rahoitusta.

Tietovihkomme kuvaa myös OKM:n virallista kulttuuripolitiikkaa laajemmin muiden ministeriöiden rahoitusta kulttuurille. Hyödynnämme eri hallinnonaloja edustavien virkahenkilöiden tiedonantoja kulttuurin määrittymisestä ja rahoituksesta.

Eri ministeriöt tulkitsevat kulttuuria erilaisten tehtäväalueidensa näkökulmista: hallinnonalat toteuttavat kulttuuripolitiikkaa omista lähtökohdistaan ja näkevät kulttuurin keinoksi omien tavoitteidensa toteuttamiseen. Tarkastelemme eri hallinnonaloilta jaettua rahoitusta myös koronatuken osalta.



Kuvio 1. Vakiintunut kulttuuritaloudellinen malli

Eurooppalaisen kulttuuripolitiikan ydin

on viime vuosikymmeninä ollut kulttuuriperinnön, ammattitaiteilijoiden sekä perinteisten kulttuuri-instituutioiden kuten museoiden, teattereiden, orkestereiden ja kirjastojen tuessa. Tätä on ajan, paikan, ja kulttuuripolitiikan määrittelyn mukaan täydennetty esimerkiksi alueellisten kulttuurien, populaari- ja vähemmistökulttuurien, kulttuuri- ja taideharrastusten, kulttuuri- ja taidekoulutuksen, festivaalien sekä kulttuuriteollisuuden ja luovien alojen kuin myös esimerkiksi kielten, median ja urheilun tukemisella.

Kulttuurin välillisellä tuella

tarkoitetaan Suomessa esimerkiksi taiteen tekemiseen ja jakeluun liittyviä sosiaali- ja veropoliittisia erityisratkaisuja kuten taiteilija-apurahojen verovapautta tai kirjojen ja kulttuuripalveluiden alennettuja arvonlisäverokantoja. Myös kulttuurin toimintaolosuhteita yleisesti parantavaa infrastruktuuria sekä kulttuurin ja taiteen alojen koulutusta eri asteilla voidaan pitää välillisenä tukena.

2. ESSNet-luokitus

Rahoitustietojen luokittelussa hyödynnämme eurooppalaisen kulttuuritilastoinnin asiantuntijaryhmän vuonna 2012 suosittelemaa kehystä, jonka tarkoituksena on kulttuuritilastoinnin harmonisointi ja vertailujen mahdollistaminen.

Mukautimme ESSnet-toimialakehystä suomalaisen kulttuuripolitiikan rahoitusrakenteisiin. Vain osa kulttuurirahoituksesta on luokiteltavissa tarkasti ESSnet-kehysten kulttuurialoille. Tämän vuoksi loimme myös luokan ”muu kulttuuritoiminta” alaluokkineen.

Taulukko 1. Valtion kulttuurirahoituksen luokittelukehys (ESSnet 2012 sovellettuna).

Kulttuuriperintö, museot & arkistot	Museot Kulttuuriympäristöt/rakennusperintö/kulttuurihistorialliset paikat Muu kulttuuriperinnön ja kulttuuriperinteiden tuki (esim. aineeton perintö) Arkistot
Kirjastot/kirjallisuus/lehdet	Kirjastot Kirjallisuus Kulttuurilehdet
Visuaalinen taide	Kuvataide (sis. maalaustaide, taidegrafiikka, kuvanveisto, sarjakuva, ympäristötaide) Valokuvataide Muu visuaalinen taide
Esittävä taide	Musiikki Teatteri Tanssi Sirkus Muu esittävä- ja performanssitaide
Audiovisuaalinen kulttuuri	Elokuva Televisio ja radio Pelit ja pelitaide Mediataide Muu audiovisuaalinen kulttuuri (mm. audiovisuaalisen alan tuotantokannustin)
Arkkitehtuuri, muotoilu ja käsityö	Arkkitehtuuri Muotoilu Taidekäsityö
Mainosala	HUOM! Ala mukana vain COVID-19-pandemian vuoksi luoville aloille allokoitujen kriisitukien tarkastelussa.
Muun kulttuuritoiminnan pääkategoriat	<ul style="list-style-type: none"> Kulttuurinen moninaisuus (kulttuurisen moninaisuuden ja saavutettavuuden edistäminen sekä kulttuurivähemmistöjen kulttuurin ja kielen edistäminen) Lasten ja nuorten kulttuuri, taidekasvatus, lapsi- ja nuorisotyö Kansainvälinen ulottuvuus (kulttuuri-instituutit, kulttuuriyhteistyö, ystävyysseurat, maakuvatyö, kehitysyhteistyö) Kulttuurihyvinvointi (taide ja kulttuuri terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi) Kulttuuritalous (luovien alojen yritystuet, kulttuurivienti, tuotekehitys, brändäys, markkinointi, innovointi, kulttuurimatkailun liiketaloudellinen kehittäminen) Tekijänoikeusjärjestelmän kehittäminen Vapaa sivistystyö Valtionosuus kunnille yleisten kirjastojen, kulttuuritoimen sekä taiteen perusopetuksen rahoittamiseen Taiteilijaeläkkeet

= rahoitus, jossa kulttuuri määrittyy laveasti ja erilaisten tavoitteiden perusteella ja jota ei voida luokitella suoraan erillisten kulttuurin tai taiteen alojen tueksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö taiteen ja kulttuurin rahoittajana

OKM:N TAITEEN JA KULTTUURIN BUDJETTI

Valtionhallinnossa opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) on taiteen ja kulttuurin pääasiallinen rahoittaja.

OKM:n hallinnonalan keskeiset taide- ja kulttuurimäärärahat ovat talousarvion pääluokassa 29.80. ”Taide ja Kulttuuri”.

Suurimpia menoeriä pääluokassa olivat v. 2019:

Budjetti- varoista

- **Valtion virastojen toimintamenot** (Taiteen edistämiskeskus (Taike), Suomenlinnan hoitokunta, Museovirasto, Celia sekä Kansallinen audiovisuaalinen instituutti).
- **Tilakustannukset, toimitilojen ja kiinteistövarallisuuden ylläpito ja parantaminen**
- **Valtionosuudet ja -avustukset teattereiden, orkestereiden ja museoiden käyttökustannuksiin** (sekä budjettivaroista että rahapeli-toiminnan tuotoista)
- **Käyttöoikeuskorvaukset**
- **Apurahat taiteilijoille, kirjailijoille ja kääntäjille** (Taike jakaa)
- **Taiteilijaeläkkeet** (Taike jakaa)

Rahapeli- toiminnan tuotoista

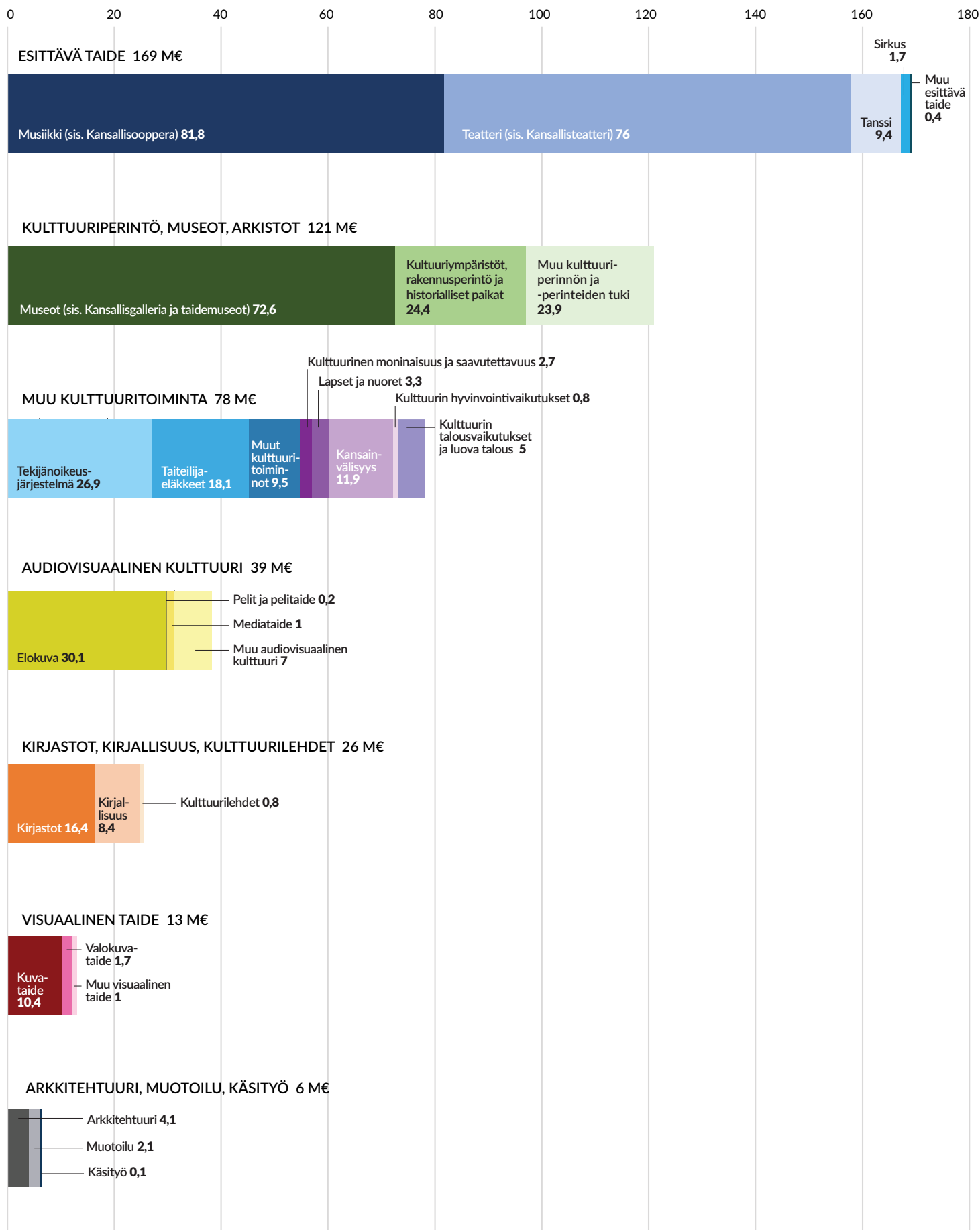
- **Kansalliset kulttuurilaitokset** (Kansallisgalleria, -ooppera ja -teatteri)
- **Suomen elokuvasäätön rahoitus elokuvakulttuurille**
- **Taiteen edistämiskeskuksen rahoitus (muu kuin apurahoitus) taiteelle ja kulttuurille**
- **OKM:n avustukset esim.**
 - kulttuurin tuotantoon ja levitykseen
 - kulttuuripalveluihin ja kulttuuritoimintaan
 - museoille ja kulttuuriperinnölle
 - kulttuurikasvatukseen ja kulttuuripolitiikan tutkimukseen sekä kehittämiseen
 - kirjastoille ja tiedon saatavuuteen

ESSnet-kehysten mukaisesti luokittelemamme tiedot perustuvat vuoden 2019 budjettiin. Siinä taiteen ja kulttuurin pääluokan (29.80.) 452 M€:n määrärahoilla **eniten rahoitettuja** olivat **esittävä taide** sekä **kulttuuriperintö**. Näillä aloilla rahoitus kohdentuu erityisesti lakisääteille laitosrakenteelle (teatterit, orkesterit, museot) jota valtio ja kunnat yhdessä rahoittavat. Audiovisuaalisen kulttuurin rahoitus koostuu valtaosin Suomen Elokuväsäätön ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin menoista.

Selvästi **vähemmän rahoitusta** kohdentui erityisesti apurahojen voimin toimiville **kirjallisuudelle** ja **visuaaliselle taiteelle** sekä esimerkiksi markkinaperustaisiksi mielletyille arkkitehtuurille ja muotoilulle.

Yleisten kirjastojen vähäistä valtion rahoitusta selittää kuviossamme kirjastojen valtionosuuksien maksaminen vuodesta 2010 lähtien valtionvarainministeriön peruspalvelubudjetista. Visuaalisen taiteen rahoitus ei tässä sisällä taidemuseoita, jotka luokiteltiin kulttuuriperinnön alle. Funktionaalisesti museoiden yhteiskunnallinen tehtävä asettuu lähelle kirjastolaitosta: molemmat toimivat kulttuurisältöjen levittämiskanavana ja kulttuuriperinnön säilyttäjinä.

KUVIO 2. Taiteen ja kulttuurin budjetin määrärahat ESSnet-alueille vuonna 2019.



OKM:N MUU RAHOITUS TAITEELLE JA KULTTUURILLE

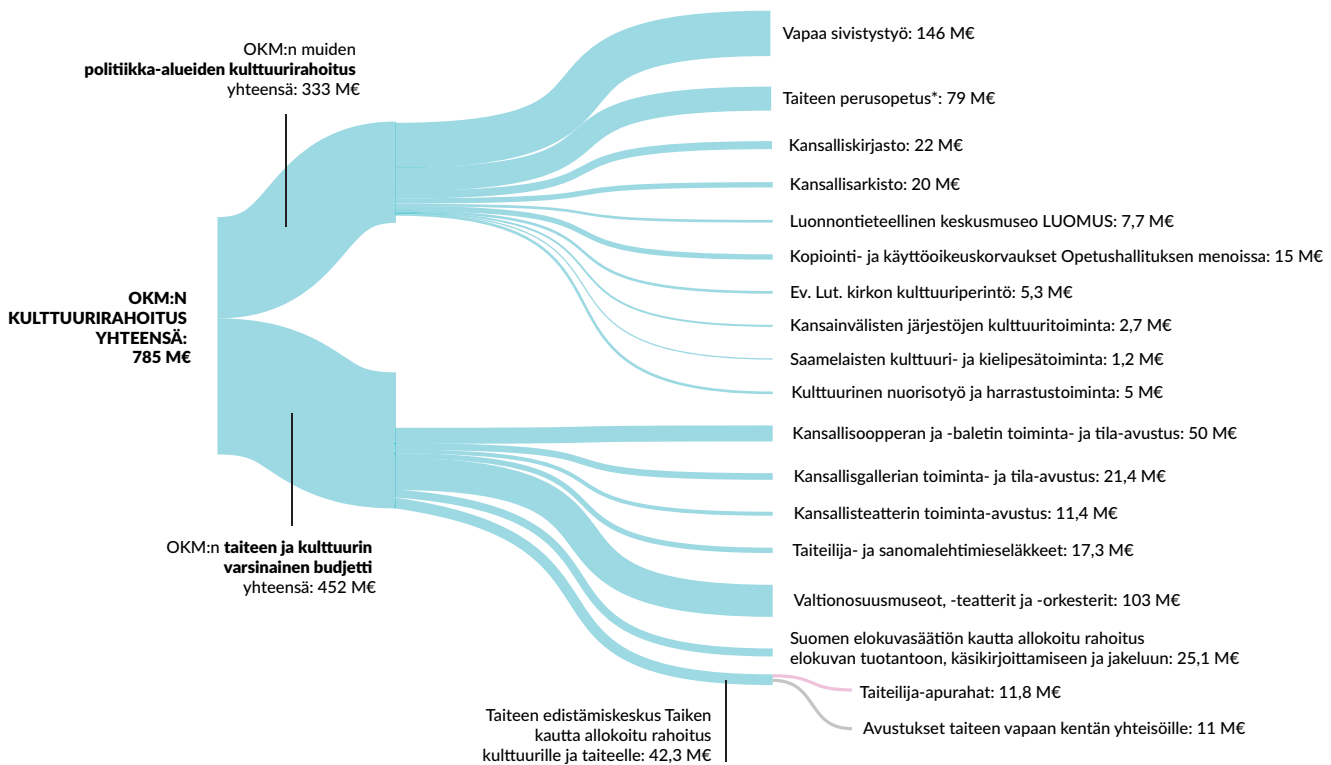
Niin sanotun ”kulttuuribudjetin” (pääluokka 29.80.) lisäksi myös OKM:n talousarvion muut pääluokat sisältävät kulttuurirahoitusta. Jotkut kohteet saavat rahoitusta niin varsinaisesta taiteen ja kulttuurin budjetista kuin muista OKM:n budjettiluokista (esim. Kansalliskirjasto, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura). Vapaa sivistystyö rahoitetaan yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen budjetista. Taiteen perusopetuksen rahoitus siirrettiin tästä budjettiluokasta vuodelle 2021 osaksi taiteen ja kulttuurin pääluokkaa.

Kulttuuriperintöä hallinnoidaan myös arkistoissa ja tieteellisissä kirjastoissa. Kansalliskirjastolla on la-

kisäateinen tehtävä kulttuuriperinnön säilyttäjänä. Yksityisiä arkistoja tuetaan valtionavustuksin. Nämä kuuluvat OKM:ssä hallinnollisesti tieteen puolelle. Kulttuurista nuorisotyötä sekä saamelaisien kulttuuri- ja kielipesätoimintaa rahoitetaan nuorisopolitiikan alta ja urheilumuseota liikuntapolitiikan osana. Kirkollisasioiden alla tuetaan kirkon kulttuuriperintöä. Erilaiset kulttuuri- ja käsityöjärjestöt saavat rahoitusta vaihtelevasti ministeriön eri budjettiluvuista.

Vuonna 2019 suurin yksittäinen tuki kulttuurille OKM:n muista budjeteista oli vapaan sivistystyön rahoitus (yhteensä 146 M€).

KUVIO 3. Esimerkkejä OKM:n eri politiikka-alueiden kulttuurirahoituksen kohdennuksista. Kuvio ei sisällä eri koulutusasteiden kulttuurialojen ja taidekoulutuksen määrärahoja.



*nykyään taiteen ja kulttuurin budjettiluokassa.

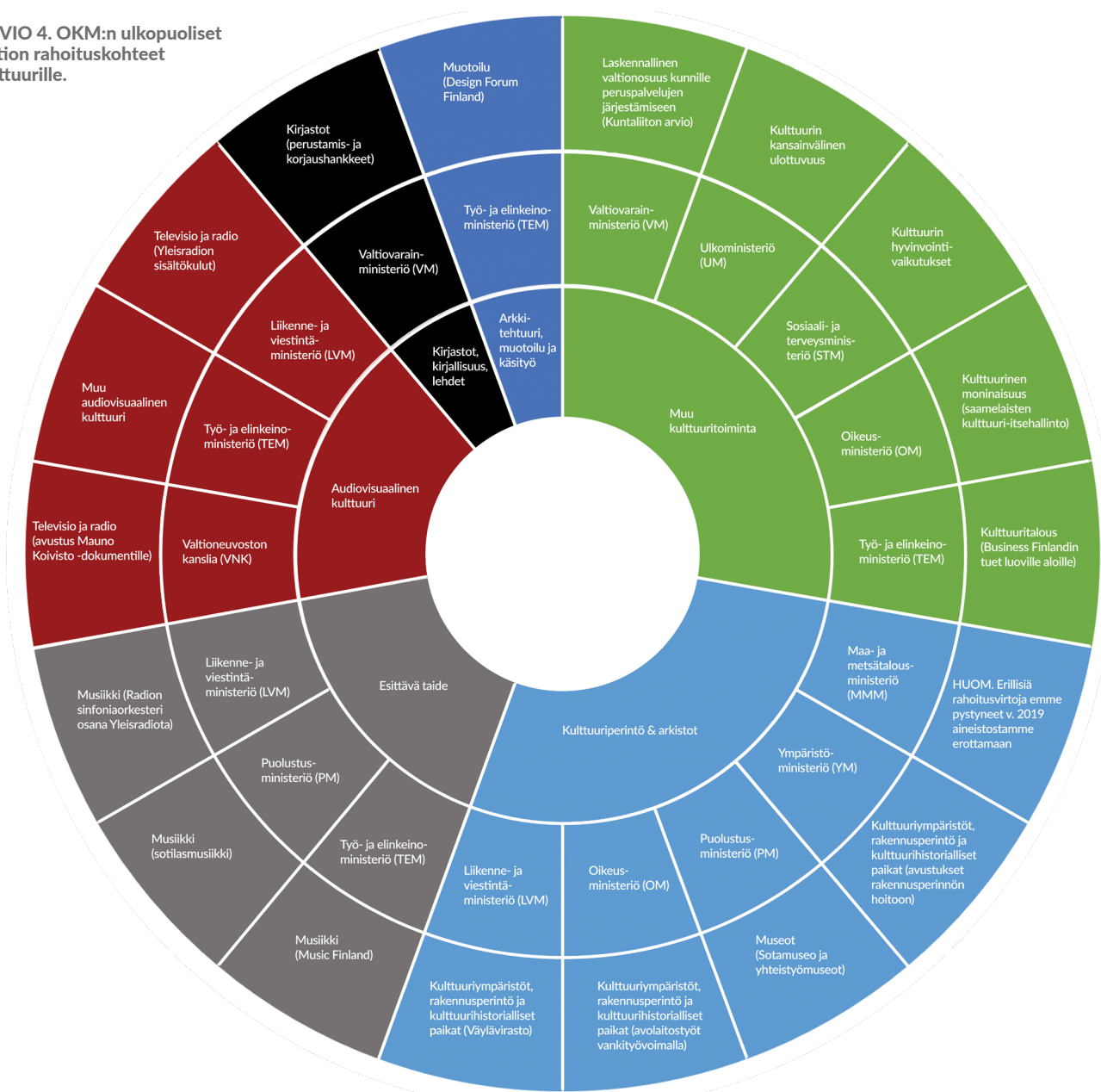
Muiden ministeriöiden tuki kulttuurille

Valtioneuvoston kokonaisuudessa kulttuuripolitiikka koostuu OKM:n lisäksi myös muiden ministeriöiden, niiden alaisten virastojen sekä muiden asiantuntijaorganisaatioiden toimeenpanemasta ohjauksen ja rahoituksen kokonaisuudesta. Kulttuuriin ohjautuu vuosittain vaihteleva määrä eri hallinnonalojen rahoitusta, esimerkiksi ulkoasiain-, liikenne- ja viestintä-, ympäristö- sekä työ- ja elinkeinoministeriöiden pääluokista.

Keskeinen OKM:n ulkopuolinen kulttuurin rahoittaja on liikenne- ja viestintäministeriö (LVM). Yleisradio Oy on eräs tärkeimmistä julkisista kulttuurilaitoksista ja sen rahoituksen muodostava YLE-veron tuotto sisältyy LVM:n budjettiin. Valtiovarainministeriö (VM) hallinnoi kuntien peruspalveluiden valtionosuuksia, joista kulkeutuu rahoitusta yleisille

kirjastoille, kuntien yleiselle kulttuuri-toimelle ja taiteen perusopetukselle. Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) rahoittaa luovia aloja ja hallinnoi nykyisin myös audiovisuaalisen alan tuotantokannustinta Business Finlandin kautta. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) allokoii rahoitusta kulttuurin hyvinvointivaikutuksille. Ympäristöministeriö (YM) ja maa- ja metsätalousministeriö (MMM) rahoittavat kulttuuriympäristöjä, rakennusperintöä sekä maaseudun kulttuurielämää. Myös ulkoministeriö (UM) ja oikeusministeriö (OM) rahoittavat suoraan kulttuurisia toimintoja, esimerkiksi Suomen ulkomaisia kulttuuri-instituutteja, kehitysyhteistyön kulttuuri-hankkeita ja saamelaiden kulttuuri-itsehallintoa. Puolustusministeriö (PM) tukee puolestaan sotilasmusiikkia ja alansa museotoimintaa. (Taulukko 2.)

KUVIO 4. OKM:n ulkopuoliset valtion rahoituskohteet kulttuurille.

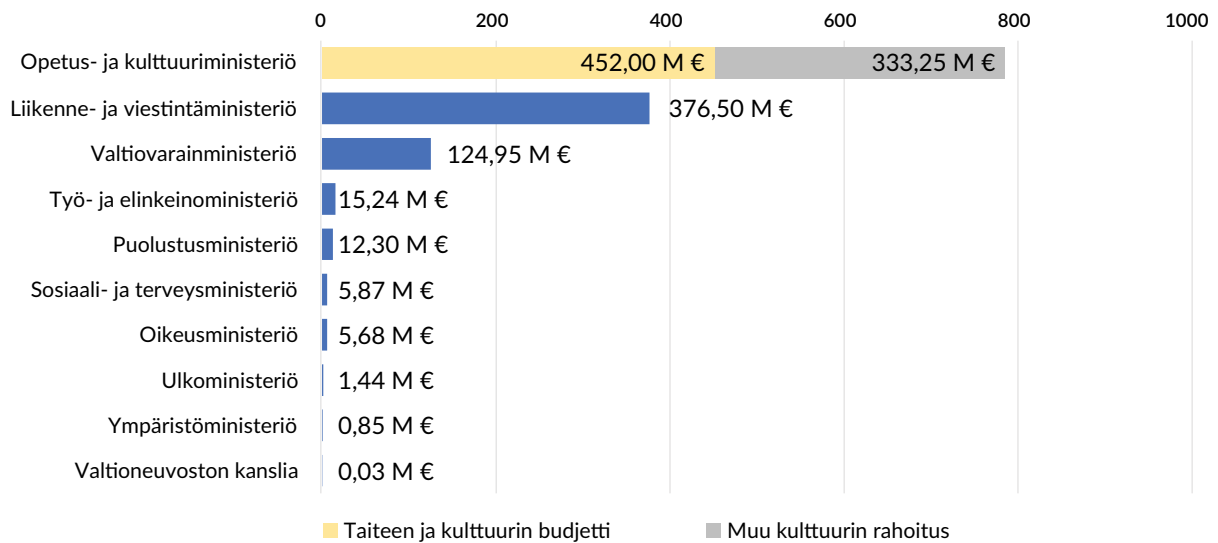


Taulukko 2. Kulttuuria rahoittavat ministeriöt ja rahoitetut kulttuurin toimialat (tutkimusaineisto v. 2019).

MINISTERIÖ	MINISTERIÖN RAHOITTAMAT KULTTUURIN TOIMIALALUOKAT	TOIMIALAN ALALUOKKA
Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM)	Kulttuuriperintö & arkistot	Kulttuuriympäristöt, rakennusperintö ja kulttuuri-historialliset paikat (Väyläviraston kautta kulkeva rahoitus)
	Esittävä taide	Musiikki (Radion Sinfoniaorkesteri RSO osana Yleisradiota)
	Audiovisuaalinen kulttuuri	Televisio ja radio (Yleisradion sisältökulut).
Valtiovarainministeriö (VM)	Kirjastot / kirjallisuus / lehdet	Kirjastot (perustamis- ja korjaushankkeet)
	Muu kulttuuritoiminta	Laskennallinen valtionosuus kunnille peruspalvelujen järjestämiseen (yleisille kirjoille, yleiseen kulttuuri-toimeen ja taiteen perusopetukseen)
Puolustusministeriö (PM)	Kulttuuriperintö & arkistot	Museot (Sotamuseo ja yhteistyömuseot)
	Esittävä taide	Musiikki (sotilasmusiikki)
Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM)	Esittävä taide	Musiikki (Music Finland)
	Audiovisuaalinen kulttuuri	Muu audiovisuaalinen kulttuuri (audiovisuaalisen alan tuotantokannustin / Business Finland)
	Arkkitehtuuri, muotoilu ja käsityö	Muotoilu (Design Forum Finland)
	Muu kulttuuritoiminta	Kulttuuritalous (Business Finlandin tuet luoville aloille)
Sosiaali- ja terveysministeriö (STM)	Muu kulttuuritoiminta	Kulttuurin hyvinvointivaikutukset (STEAn tuki taidetta ja kulttuuria hyödyntäville hankkeille). <i>Lisäksi kulttuurille allkoitiin rahoitusta osana terveyden edistämisen määrärahoja v. 2020 ja 2021. Vuonna 2022 Taiteen edistämiskeskus Taike jakaa osana sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoimaa ja rahoittamaa Kansallista ikäohjelmaa erityisavustuksia Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille -hankkeisiin.</i>
Oikeusministeriö (OM)	Kulttuuriperintö & arkistot	Kulttuuriympäristöt/rakennusperintö/kulttuuri-historialliset paikat (avolaitostyöt vankityövoimalla)
	Muu kulttuuritoiminta	Kulttuurinen moninaisuus (saamelaisten kulttuuri-itsehallinto)
Ulkoministeriö (UM)	Muu kulttuuritoiminta	Kulttuurin ulkopoliittinen ja kansainvälinen ulottuvuus (kulttuuri-instituutit, kulttuuriyhteistyö, maakuvatyö, kehitysyhteistyö)
Ympäristöministeriö (YM)	Kulttuuriperintö & arkistot	Kulttuuriympäristöt/rakennusperintö/kulttuuri-historialliset paikat (avustukset rakennusperinnön hoitoon)
Valtioneuvoston kanslia (VNK)	Audiovisuaalinen kulttuuri	Televisio ja radio (avustus Mauno Koivisto -dokumentille)
Maa- ja metsätalousministeriö (MMM)	Kulttuuriperintö & arkistot	HUOM! Erillisiä rahoitusvirtoja emme pystyneet v. 2019 aineistoistamme erottamaan. MMM tukee mm. kulttuuriympäristöjä ja maaseudun kulttuuritoimintaa. Myös EU-rahoitus keskeistä. <i>Vuonna 2022 Taiken hallinnoimassa ja MMM:n rahoittamassa hankehaussa jaetaan erityisavustuksia harvaan asuttujen alueiden kulttuuritoimintaan.</i>

Kokonaiskuva valtion kulttuurirahoituksesta

KUVIO 5. Valtion kulttuurirahoitus 2019 hallinnonaloittain, yhteensä 1 328 M€



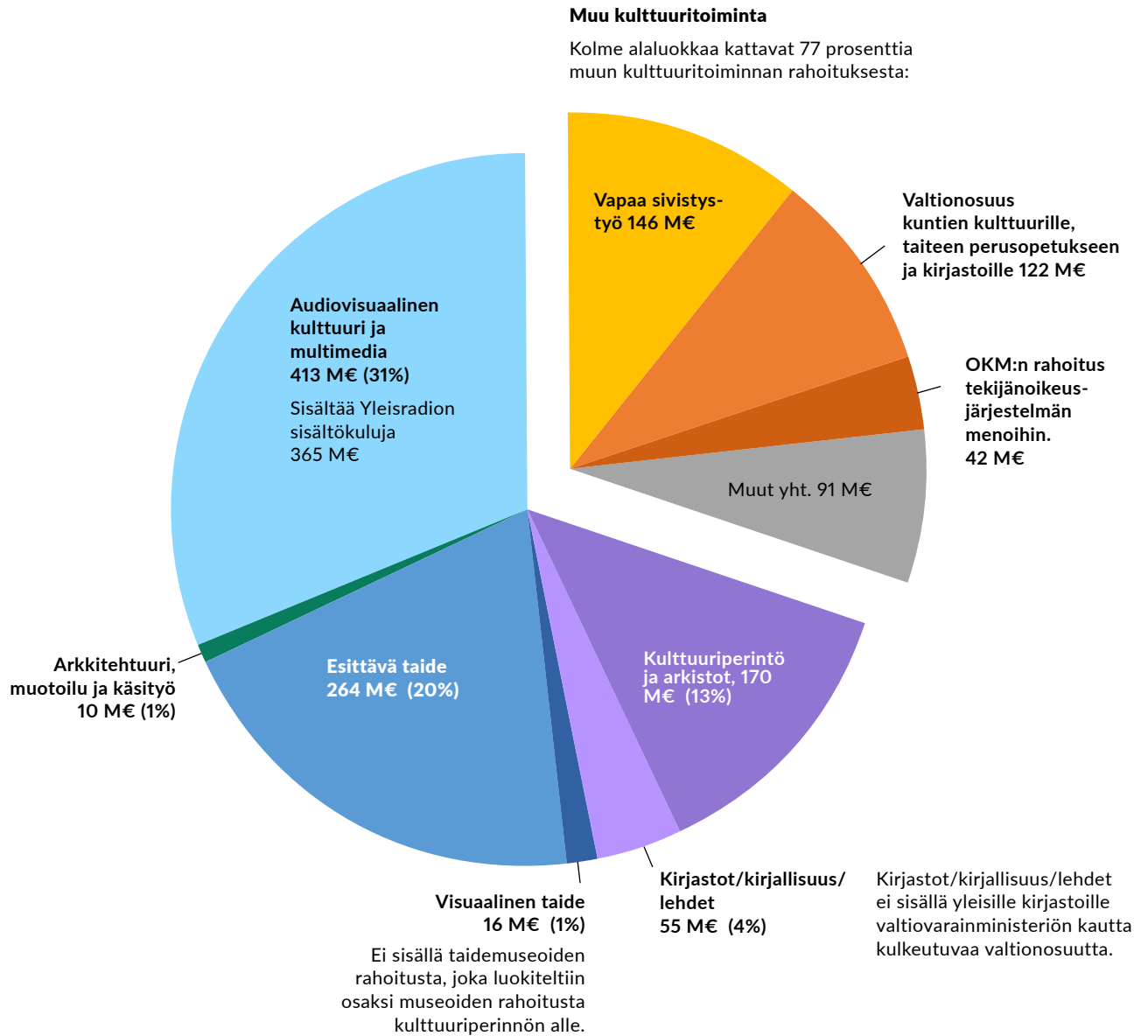
Vuonna 2019 koko valtion kulttuurirahoituksesta nousevat kärkeen Yleisradion sisällöt, musiikki (ml. taiteen perusopetus), vapaa sivistystyö sekä peruspalveluiden valtionosuudet kulttuurille. Miltei yhtä suuri osa rahoituksesta kohdistui ns. muun kulttuuritoiminnan luokkaan. Taide- ja kulttuurirahoitus levittäytyykin laajalle ja on luonteeltaan moninaista.

Tunnistetuista toimialoista valtio tuki toiseksi eniten esittävää taidetta. Sen osuutta kasvattaa merkittävä musiikille myönnetty tuki. Musiikki on myös taiteen perusopetuksessa selvästi eniten rahoitettu ala. Seuraavaksi suurin rahoitusosuus kohdennettiin kulttuuriperinnölle ja arkistoille, joka sisältää myös valtion suhteellisen painavasti rahoittaman museo-

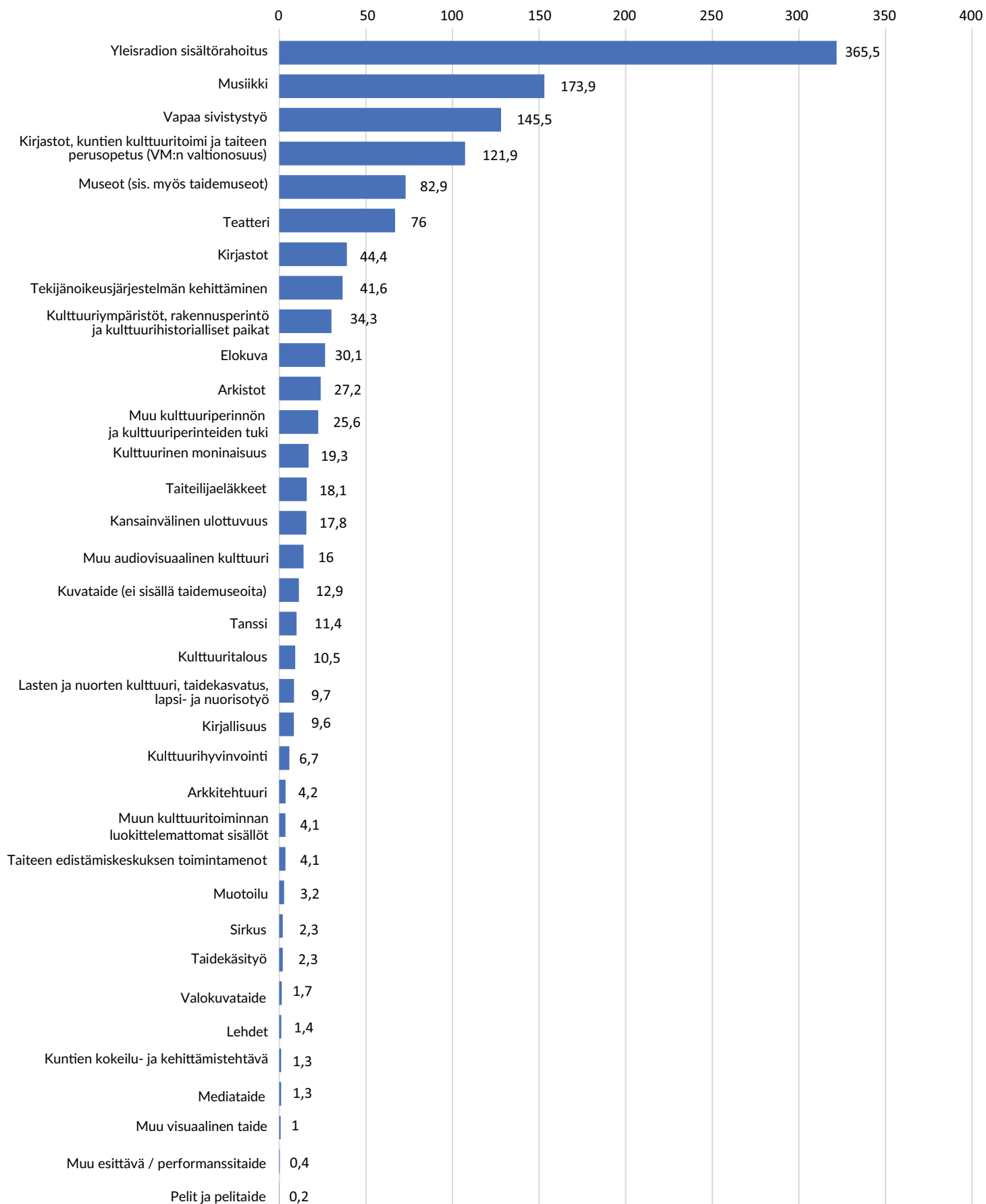
kentän. Myös vapaan sivistystyön rahoitus muodostaa merkittävän kokonaisuuden.

Alaluokittaisessa tarkastelussa valtionosuusrahoituksen piirissä olevat yleiset kirjastopalvelut, museotoiminta ja -palvelut, (klassinen) musiikki ja teatteritoiminta ovat valtion rahoituksellisesti priorisoimia aloja. VM:n kautta rahoitetaan yleisten kirjastojen perustamishankkeita sekä kirjastoja osana kuntien peruspalveluiden valtionosuutta, joka on merkittävin valtion tuki kirjastoille. Koska yleisten peruspalveluiden valtionosuudesta on miltei mahdollonta eritellä kirjastoille kohdentuva osuus, sisältyy kuviossa kohtaan ”muu kulttuuritoiminta” runsaasti myös kirjastojen rahoitusta.

KUVIO 6. Valtion kulttuurirahoituksen kohdennukset vuonna 2019.



KUVIO 7. Valtion kulttuurirahoitus vuonna 2019 ESSnet-luokittain (M€)





Rahapelitoiminnan tuotot taiteen ja kulttuurin rahoittamisessa

Rahapelitoiminnan tuottojen käyttäminen niin tieteen, kulttuuriin, liikuntaan, nuorisolle kuin terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen on ollut hyvinvointi- ja sivistyspolitiikan kansallinen erikoispiiri. Valtiontalouden kehysjärjestelmässä rahapelitoiminnan tuottoja vastaavat menot ovat olleet budjetti-kehyyksen ulkopuolisia menoja, vaikka ne ovat julkisia varoja ja niiden jakaminen on julkisen vallan käyttöä. Veikkauksen voittotuotoilla on ollut voimakas vaikutus taiteiden ja kulttuurin rahoituksen määrään ja kohdentumiseen. Rahapelivaroilla on rahoitettu niin pysyviä ja jatkuvuutta ylläpitäviä rakenteita (esim. kansalliset taidelaitokset ja vos-järjestelmä) kuin taiteen vapaata kenttää (esim. Taiken tuet kulttuuriyhteisöille).

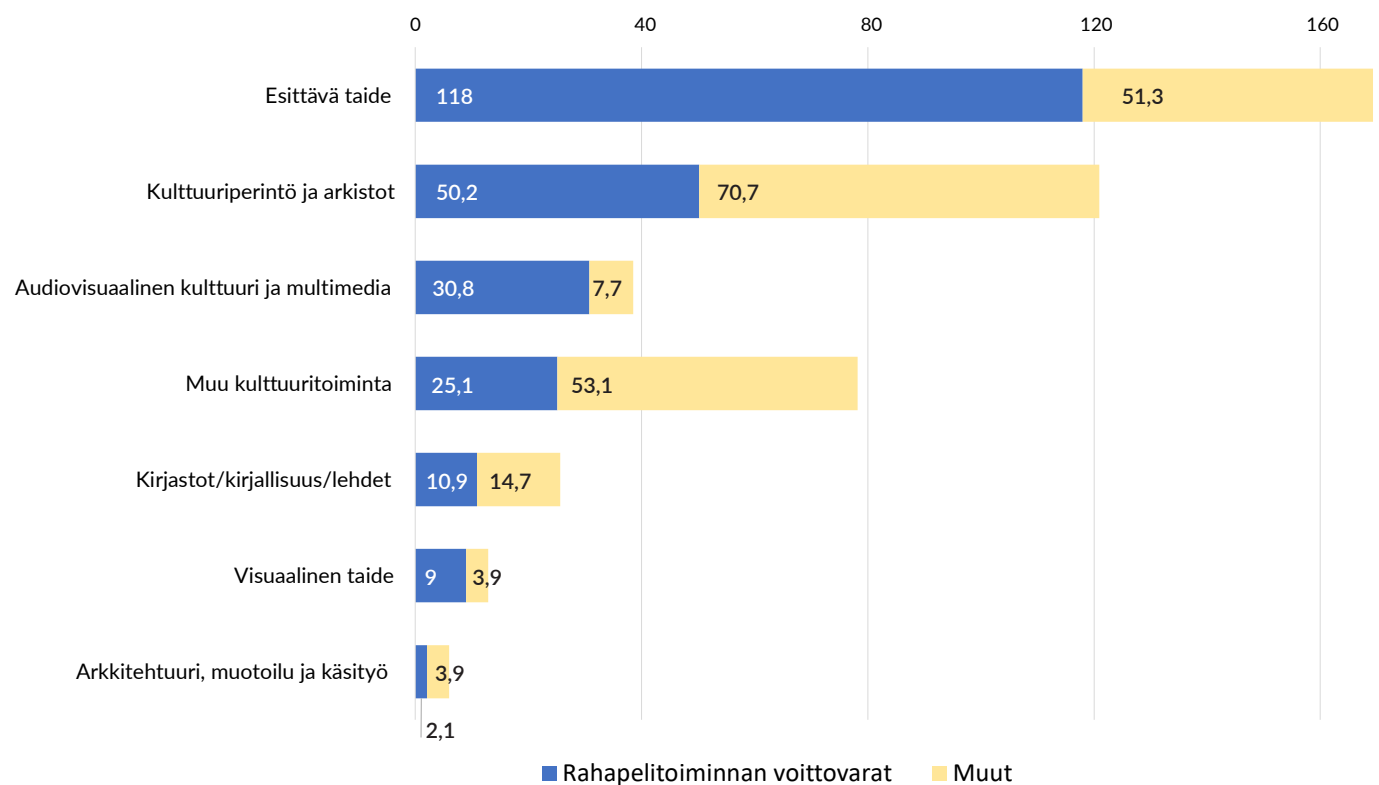
Veikkauksen tuloutus valtiolle kehittyi suotuisasti 2000-luvun ensimmäisellä ja toisella vuosikymme-

nellä. Esimerkiksi sirkukselle, tanssille ja elokuvalla pystyttiin rahapelivarojen ansiosta allokoimaan aiempaa enemmän julkista rahoitusta. Vuosien 2005–2010 välisenä aikana kulttuurille suunnatut veikkausvoittovarat kasvoivat viidessä vuodessa 185 miljoonasta 209 miljoonaan. Varojen kasvava trendi kesti aina vuoteen 2014 asti.

Nyt kulttuurin rahapelirahoitukseen kohdistuu suuria muutos- ja uudistuspaineita. Sanna Marinin hallitus on päättänyt kokonaisuudistuksesta, jossa rahapelituotot ohjattaisiin vuodesta 2024 alkaen valtion yleiskatteellisiksi tuloiksi ja budjetin kehysmenettelyn piiriin.

Taiteen ja kulttuurin budjetin rahapelisidonaisuus oli vuonna 2019 merkittävää lähes kaikilla kulttuurin alueilla.

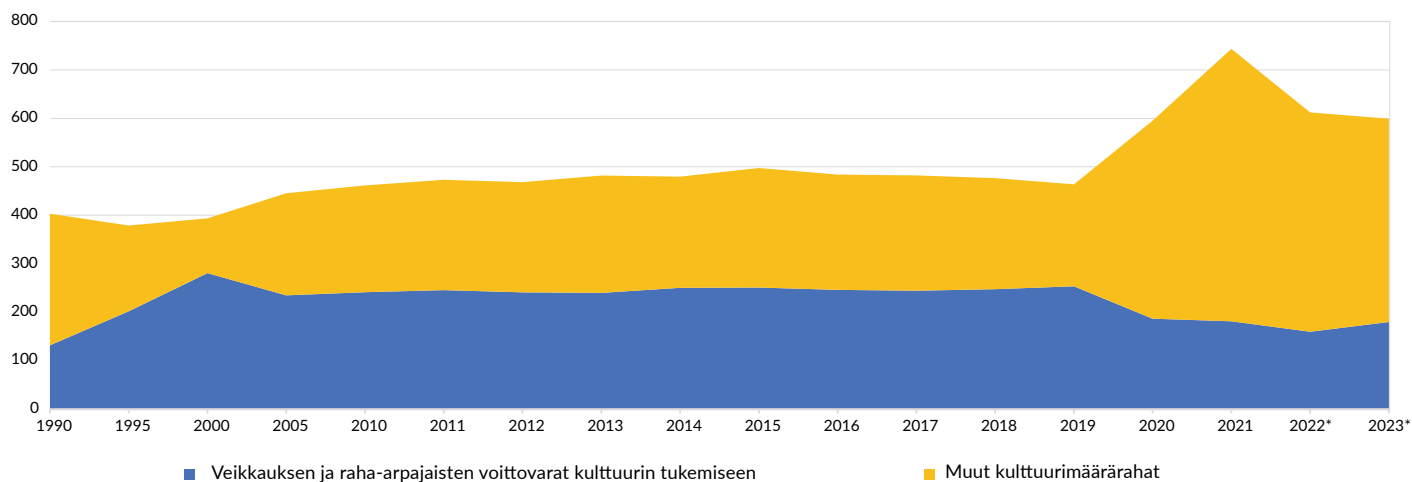
KUVIO 8: Rahapelivarojen osuus eri kulttuurin alojen rahoituksesta OKM:n budjettiluokassa Taide ja kulttuuri (2019), M€.



Rahapeliottojen osuus kulttuuribudjetista on ollut viimeisten kolmenkymmen vuoden aikana suurimmillaan vuonna 2000 (noin 70 %). Tuotot ovat muodostaneet noin 50 % kulttuuribudjetista koko 2000-luvun ajan. Vuosien 2020–2022 muutosta selittävät rahapeliottojen väheneminen sekä budjettivaroista allokoitunut merkittävät koronakriisitet. Lisäksi taiteen

perusopetuksen opetustuntikohtainen valtionosuus siirrettiin kulttuuribudjettiin vuodesta 2021 alkaen (yht. 94 M€ vuoden 2023 talousarvioesityksessä). Vuodet 1990–2020 on korjattu vuoden 2021 rahanarvoon. Kulttuurimäärärahojen kehitystrendiä voidaan luonnehtia 2000-luvun osalta sekä vakaaksi että jähmettyneeksi.

KUVIO 9. Rahapeliavoittovarojen osuus kulttuurin rahoituksesta OKM:n budjettiluokassa Taide ja kulttuuri (1990–2023), M€.



Vuosien 2020, 2021 ja 2022 rahoitus sisältää merkittäviä määriä budjettivaroista allokoituja koronakriisitetä. Taiteen perusopetuksen opetustuntikohtainen valtionosuus siirrettiin vuodeksi 2021 kulttuuribudjettiin. Määrärahat inflaatiokorjattu v. 2021 rahanarvoon.

* Talousarvioesitys

Luovien alojen koronatuuet

Vuoden 2020 keväällä puhjennun COVID-19-pandemian vuoksi asetetut rajoitukset heikensivät erityisesti fyysisiin kohtaamisiin perustuvien kulttuurin ja luovien alojen, liikunnan, ja nuorisotyön toimintaedellytyksiä. Kulttuurialoille myönnettiin kriisitukia erilaisen rahoitusinstrumenttien ja organisaatioiden kautta. Kohteena ovat olleet niin perinteiset taiteen ja kulttuurin alat kuin myös laajemmin ”luovat alat”.

Luokittelimme opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan koronatuuet sekä Business Finlandin, ELY-keskusten ja Valtiokonttorin vuosina 2020 ja 2021 jakamat koronatuuet eri kulttuurialoille. Tapahtumatakuu ja kuntien kautta yksityisyrityksille jaettu rahoitus jäivät tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Korona-avustuksia hakeneen ja saaneen toimijakentän kartoitus luo kuvaa taiteen, kulttuurin, ja luovien alojen toimijakentistä ja niiden tukemisesta. Kriisit tuovat samalla uudella tavalla esiin vallitsevien käytäntöjen toimivuutta. Erityisesti esiin nousee OKM:n ja myös luoviin aloihin keskittyvän työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) työnjako. OKM ja TEM ovat yhdessä hallinnonalojensa virastojen kanssa tärkeimmät julkiset tahot, jotka osallistuvat kulttuuri- ja luovien alojen politiikkojen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä luovien alojen tukemiseen.

Koronatuissa myös Taiken tukipolitiikka laajeni aikaisemmasta. Kohteeksi tulivat myös sellaiset luovien alojen ammattilaiset, jotka eivät yleensä ole olleet Taiken asiakkaina. Taike jakoi kriisitukia taide-, kulttuuri- ja luovien alojen yksityisille elinkeinonharjoittajille ja yksityisyrityksille sekä erilaisille yritysmuodoille. Näiden tukien perusteluna käytettiin esimerkiksi taiteen ja kulttuurin ekosysteemin käsitettä.

Korona ja rakenteelliset ongelmat

Koronan vuoksi asetetut rajoitukset vaikuttivat taidealojen työttömyyden lisääntymiseen ja kulttuurialan yritysten liikevaihtoon. Kyse ei kuitenkaan ole vain pandemian aiheuttamista tilapäisistä vaikeuksista, vaan koronapandemia nosti esiin olemassa oleviin rakenteisiin kytkeytyviä pitkäaikaisia ongelmia. Yksittäisten taiteilijoiden toimeentulossa taiteellinen toiminta liittyy usein erityyppisiin työskentelyn muotoihin. Valtionhallinnossa ymmärrys taiteesta ja kulttuurista elinkeinona on kuitenkin vielä kehittämätöntä ja ”luovien alojen” asema osana kulttuuripolitiikkaa epäselvä.

TAULUKKO 3. Eri tahojen myöntämät koronatuuet (M €) vuosina 2020 ja 2021.

Toimiala	Valtiokonttori	ELY	Business Finland	Taike	OKM
Mainonta	14,5	8,2	25,4	-	0,2
Arkkitehtuuri	1,1	1,1	5,7	0,1	0,1
Käsityö	0,8	1,1	1,3	-	1,4
Audiov. & multim.	16,3	3,3	11,6	5,5	22,0
Kirjat ja lehdet	2,2	2,3	6,9	3,6	0,7
Kulttuuriperintö	1,6	0,2	0,3	-	19,1
Esittävät taiteet	34,9	5,8	14,3	47,9	99,6
Visuaaliset taiteet	4,2	4,9	9,1	15,7	1,8
Muu kulttuuri	2,0	0,0	0,2	6,4	6,5

Poliittikalinjauksia ja tutkimuksen näkökulmia

Koronapandemian keskellä kesäkuussa 2021 asetettiin **työryhmä ratkaisemaan kulttuurialan tulevaisuuden ja jälleenrakennuksen haasteita**. Tehtävänä oli laatia ehdotuksia taide- ja kulttuurialan elpymiseksi ja vahvistamiseksi. Työryhmä julkaisi raporttinsa ”*Kulttuurin aika on nyt ja aina*” ehdotuksineen kesällä 2022.

Seuraavassa kommentoimme joitakin työryhmän ehdotuksia kulttuurin rahoituksesta tukeutuen työpapereidemme ja muiden tutkimusten havaintoihin.

■ Kulttuuribudjetin ja -rahoituksen kasvattaminen

”[E]sitämme kulttuuribudjetin kasvattamista yhteen prosenttiin valtion talousarvion menoista. Se on investointi, joka kannattaa. Samaan aikaan yhtä tärkeitä ovat rakenteelliset ja toiminnalliset muutokset.” (s. 9)

- Viime aikoina on keskusteltu valtion kulttuuribudjetin nostamisesta 1 prosenttiin valtion kokonaismenoista. Tällöin viitataan yleensä valtion talousarvion lukuun 29.80. Taide ja kulttuuri.
- Rahoituksen määrien lisäksi olisi tärkeää kerätä täsmällisempää tutkimustietoa myös rahoituksen laadusta, järkevyydestä, ja sen vaikutuksista.

■ Hallinnon- ja toimialojen välinen yhteistyö

”Kulttuuri koskettaa kaikkia ja sitä on kaikkialla. Se koskee myös muita hallinnonaloja, ei vain kulttuurista pääosin vastaavaa opetus- ja kulttuuriministeriötä tai kunnan kulttuuri- tai vastaavaa lautakuntaa. Työryhmä keskusteli paljon hallinnonalojen siiloista. Vaikka niistä on puhuttu vuosikymmeniä laihoin tuloksin, teemme sitkeästi tähänkin liittyvän esityksen. Raja-aitoja on pystyttävä ylittämään.” (s. 11)

- Hallinnonalojen rajoja ylittävää koordinaointia tarvitaan. Virkakunnan ymmärrys kulttuurin merkityksestä on avainasemassa kulttuuria koskevien tavoitteiden edistämisessä. Laaja-alaisia kulttuuripolitiikan tavoitteita edistettäessä on samalla tärkeää muistaa, että juuri OKM on taiteen ja kulttuurin asiantuntija ja sillä tulisi olla yhteistyön edistämisessä asiantuntemuksensa mukaisesti keskeinen rooli.

”Perustetaan vaikutusvaltainen neuvotteleva, aloitteita, linjauksia ja seuranta tekevä elin, jossa on edustajat kulttuurin ja luovien alojen kannalta keskeisistä ministeriöistä sekä toimijoista. Poikkihallinnollisuuden vahvistamiseksi toimitielimellä on kiertävä puheenjohtajuus siten, että alan kannalta keskeiset ministeriöt ovat kukin vuorollaan veto vastuussa.” (s. 12)

- Valtionhallinnon eri osien yhteistyö toimialansa edistämisen kannalta keskeisten sidosryhmien kanssa on tärkeää. Hallinnonalojen ja sidosryhmien välistä yhteistyötä on korostettu viime aikoina myös kansainvälisesti. Toimitielimen työs-kentely tulisi järjestää siten, että se tunnistaa laajasti erilaisten kulttuuritoimijoiden tarpeita.

■ Kunnat ja kulttuuri

”Lisätään kulttuurialan rahoitusta valtion talousarviossa ja valtion ja kuntien rahoituksen yhteisvaikutusta.” (s. 15)

- Valtion rahoituksen vaikutusta kuntien talouteen ja kulttuurirahoitukseen on vaikeata seurata etenkin yleiskatteellisten valtionosuuksien osalta. Kulttuurin valtionosuudet ovat hajautuneet eri ministeriöihin (OKM ja valtiovarainministeriö).

”Valtio ja kunnat lisäävät yhteistyötä ja monikanavaista rahoitusta kulttuuri- ja luovien alojen kehittämistoimissa.” (s. 15)

- Luovan talouden kehittämistoimien seuranta olisi syytä kehittää ja tässä tulisi muistaa myös aluetaso. ELY-keskuksissa luovien alojen edistämiseen on niukalti henkilötöy-kuukausia ja alueille kohdistuva osuus Taiken rahoituksesta on ollut vaatimaton. Taiken ja kuntien yhteistyötä olisi järkevää kehittää edelleen.

■ Uudet rahoitusmallit

”Tarvitsemme lisää joustavuutta, kannustimia uudenlaiseen tekemiseen ja uusia rahoitusvälineitä. Tämä koskee sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripoliittisia tukimuotoja että työ- ja elinkeinoministeriön elinkeinopoliittisia, luovan talouden kehittämisen tarpeisiin liittyviä tukijärjestelmiä ja -muotoja.” (s. 17)

- Valtionhallinnolta kaivataan muutakin kuin rahallista tukea. Kulttuurin toimialoille mahtuu erilaisia toimintamuotoja ja -malleja, joilla on erilaisia tarpeita. Yksi rahoitusmalli ei sovi kaikille aloille. Vaikka tarpeet vaihtelevat alakohtaisesti, kaikilla toimialoilla on myös kaupallisia toimijoita ja arvoketjun eri osien kokonaisvaltainen tukeminen on hyödyllistä kaikilla kulttuurin toimialoilla. Tämä on yksi lisäperuste myös hallinnonalojen välisen koordinaation kehittämiseksi.

”Kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi kehitetään alan rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä, jotka:

- a) vahvistavat instituutioiden ja taiteen vapaan kentän monipuolista yhteistyötä sekä auttavat pidentämään esitysten ja tuotantojen kiertämistä ja elinkaaria,
- b) vahvistavat sellaisten kulttuurin alojen toimintaedellytyksiä, joilta puuttuvat valtionosuusjärjestelmän kaltaiset rakenteet,
- c) mahdollistavat taide- ja kulttuurialojen tukemisen osana elinkeinopoliittisia palveluita ja tukia, esimerkiksi Creative Business Finlandin kautta,
- d) vastaavat digitaalisesta murroksesta ja muista toimintaympäristön muutoksista johtuvaan sisältöjen lisääntyneeseen kysyntään ja jakeluun ja luovien alojen kasvun edellytyksiin.” (s. 18)

- Hallinnonalojen rajat ylittävä tarkastelu osoitti jälleen kerran valtion kulttuurirahoituksen kohdistuvan suurelta osin laitoksille. Vapaan kentän ja laitosten välisen yhteistyön edistäminen on järkevää, ja sitä tulisi kehittää myös muiden alojen kuin esittävien taiteiden kohdalla. Vahvojen laitosrakenteiden ulkopuolelle jää paljon taiteilijoita, joille valtion apurahoitus on tärkeää. Taiteilijoiden asemaa on mahdollista parantaa myös elinkeinopoliittikan kautta. Elinkeinopoliittikka kuitenkin tunnistaa jotkin kulttuurin alat varsin heikosti. Myös digitaalinen murros koskettaa kaikkia aloja. Jokaisella kulttuurin alalla pitäisikin hahmottaa tuotannon, jakelun ja levittämisen tukitoimet ja niiden kehittämisvastuut. Myös Creative Business Finlandin olisi syytä ottaa luovien alojen kehittämisessä huomioon kulttuuriteollisuuden kehät ydintaiteista alkaen.

”Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vahvistavat kulttuurihyvinvointitoimintaa edistäviä yhteistoimintarakenteita ja rahoitusratkaisuja.” (s. 25)

→ Kulttuurin hyvinvointivaikutuksista on keskusteltu paljon viime vuosikymmeninä. OKM:n ja STM:n on järkevää kehittää valtionavustustoimintaa molempien hallinnonalojen yhteistyössä. Myös kulttuuriin liittyvät hyvinvointitavoitteet kaipaavat edelleen selventämistä ja täsmentämistä muun muassa tulossopimustasolla. On selvää, että laajemmassa mittakaavassa hyvinvointitavoitteisiin sidottua kulttuuria ja taidetoimintaa tulisi rahoittaa sosiaali- ja terveystieteiden palveluiden osana.

Audiovisuaalisen politiikan monitahoiset ohjausvastuut

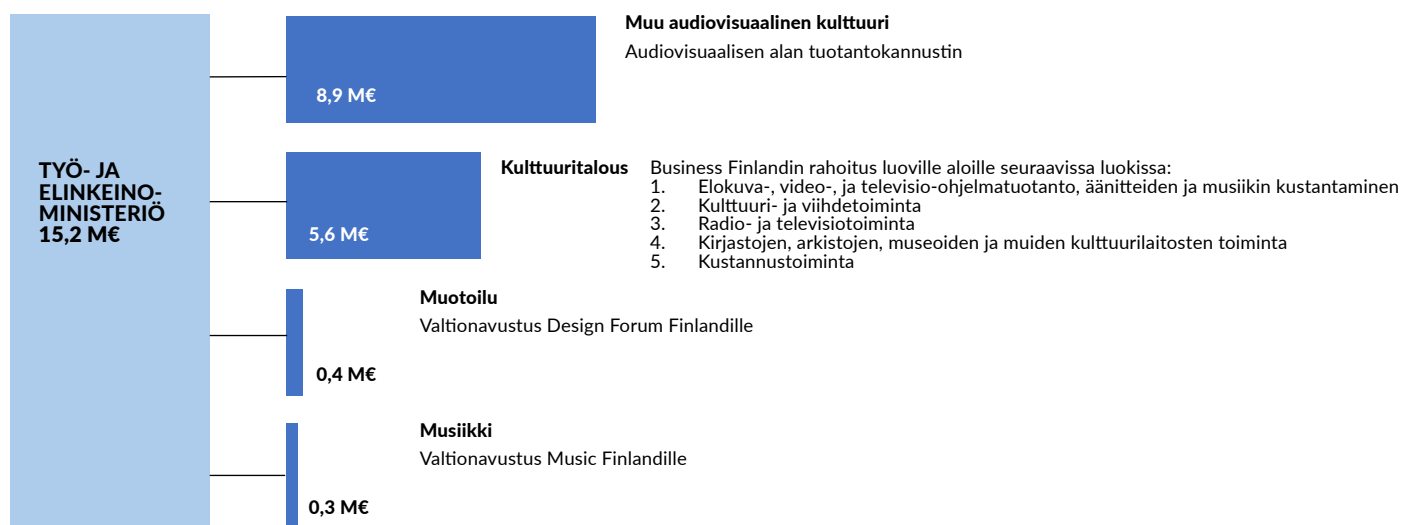
Audiovisuaalista- ja elokuvapolitiikkaa tekevät niin OKM:n KUPO-osasto kuin Taiteen edistämiskeskus (Taike), Suomen Elokuvasäätiö (SES) sekä tekijänoikeusjärjestö Kopioston osana toimiva audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus (AVEK) ja lisäksi Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI). Työ- ja elinkeinoministeriön alainen Business Finland (BF) tukee elokuva- ja audiovisuaalista alaa osana luovien alojen yritystukia ja hallinnoimallaan audiovisuaalisen alan tuotantokannustimella. Lisäksi liikenne- ja viestintäministeriön (LVM) alainen Yleisradio Oy on keskeinen audiovisuaalisen alan kulttuurilaitos ja alojen kansallinen edistäjä.

ESIMERKKI: MITEN TEM RAHOITTI LUOVAA TALOUTTA V. 2019

Työ- ja elinkeinoministeriön elinkeinopoliittiset rahoitusinstrumentit ovat osa luovan talouden kehittämistä ja kulttuurin arvoketjujen eri vaiheiden tukemista. Vuonna 2019 työ- ja elinkeinoministeriö allokoiti luoville aloille rahoitusta 15 M€

kuvassa esitetyllä tavoilla. Audiovisuaalisen alan tuotantokannustimen rahoitus myönnetään Business Finlandin kautta ja tässä se esitetään erillään muusta rahoituksesta. TEM on jo pitkään myöntänyt valtionavustusta Design Forumille ja Music Finlandille, mutta useat muut kulttuurin alat ovat toistaiseksi jääneet TEM:n toiminnan katvealueille.

KUVIO 10



Keskeisiä havaintoja ja toimenpidesuosituksia

Lähes kaikki ministeriöt rahoittavat kulttuuria niin omista lähtökohdistaan kuin joiltain osin myös OKM:n kanssa yhteneväisten strategisten tavoitealueiden mukaisesti.

Rahoituksen näkökulmasta keskeisimmät eri ministeriöiden ja OKM:n välillä risteävät rahoitusvastuut koskevat audiovisuaalista kulttuuria ja mediapolitiikkaa, luovia aloja, kuntien kulttuuripolitiikkaa sekä kulttuuriperintöä.

Ministeriöiden välisellä koordinoitulla yhteistyöllä voidaan päästä yhtenäisempään ja kokonaisvaltaisempaan kulttuuripolitiikkaan sekä ministeriöiden ja niiden toimialojen yhteisvaikutukseen kulttuurin hallinnoinnissa.

- Kulttuuripolitiikkaan kytkeytyvien uusien tavoitealueiden myötä käy yhä luontevammaksi myös taiteen ja kulttuurin rahoittaminen muiltakin kuin OKM:n hallinnonaloilta.
- OKM:n omat strategiat ovat jo pitkään korostaneet kulttuuripolitiikan toteuttamisessa ministeriöiden yhteistyötä ja työnjakoa. Tavoitteena on eri hallinnonalojen myöntämien kulttuuritukien saumaton ja kattava kokonaisuus, jolla vältetään paitsi tukien päällekkäisyys, myös erilaisten välinputoajaryhmien syntyminen.
- Erilaisia tavoitteita kuten hyvinvoinnin, saavutettavuuden ja kulttuurisen moninaisuuden edistämistä olisi järkevää integroida osaksi nykyisiä rahoitusrakenteita ja -kriteereitä sen sijaan että eri tavoitteille jatkuvasti luodaan omia erillisiä valtionavustus- ja tukimuotoja.

Kulttuurin rahoituksessa on kyse arvoista ja poliittisista valinnoista.

- Parlamentaarinen keskustelu rahoituksen suuntaviivoista on tarpeellista ja sitä tulisi käydä säännöllisesti.
- Sivustysperustan ylläpitäminen on valtion kulttuuripolitiikan ydintä. Tämän lisäksi rahoituksen keinoin tulisi kyetä reagoimaan eri ihmisryhmien kulttuuritarpeisiin sekä taiteen kehitykseen.
- Poliittisesti tehdyt päätökset ja strategiset linjat pannaan toimeen rahoituksella. Rahoituksen kohdennukset osoittavat, kuinka kulttuuripolitiikan painopisteet käytännössä toteutuvat. Kohdennukset kuvastavat myös eroa politiikan ta-

voitteiden ja toimeenpanon välillä; kyse on erosta sen välillä minkä sanotaan olevan tärkeää ja mitä konkreettisesti tuetaan.

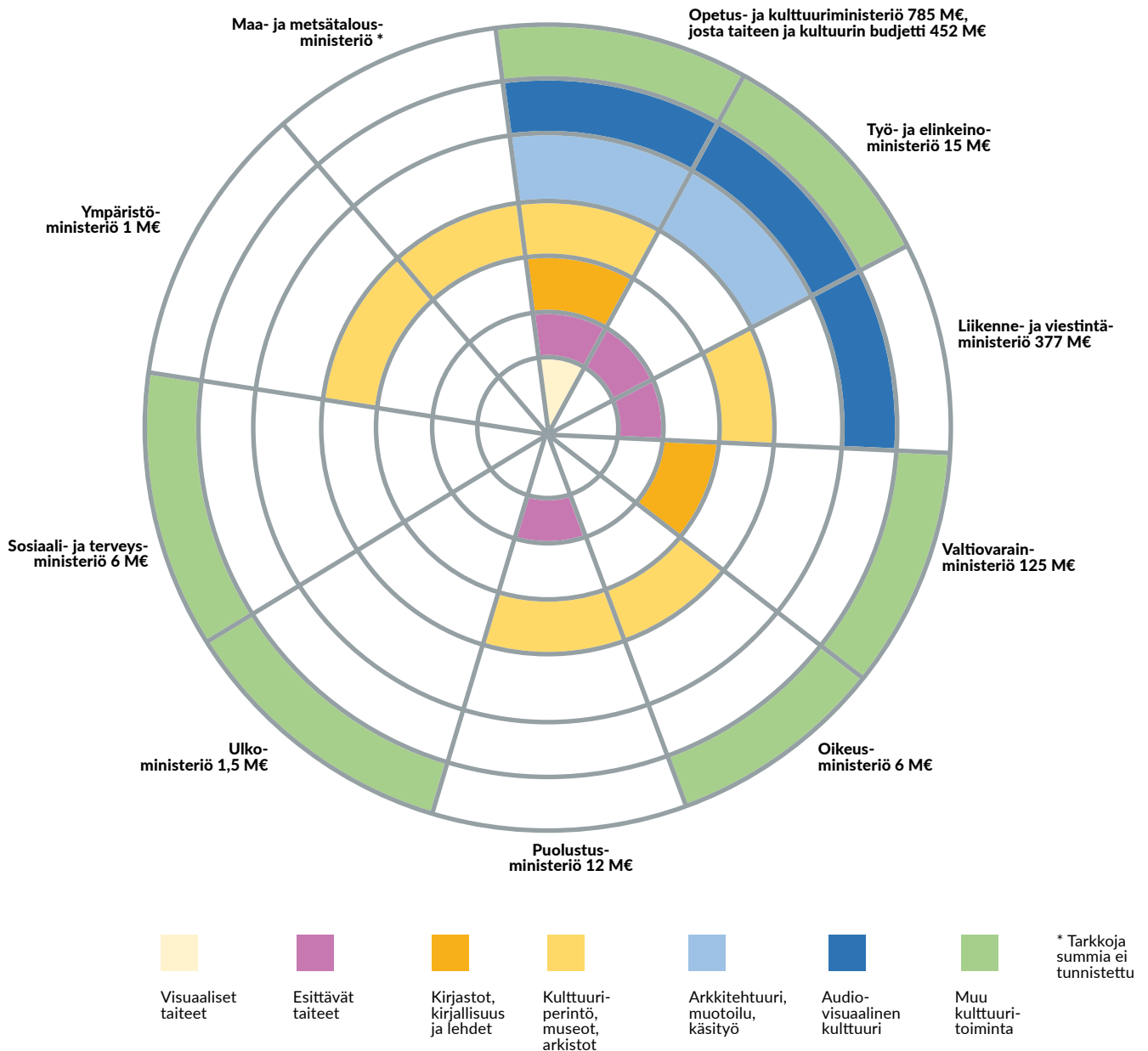
Rahapelitoimintaan kohdistuviin muutoksiin sisältyy riskejä taiteen rahoituksen jatkuvuutta ajatellen. Esimerkiksi vuonna 2019 kaikista Taiken jakamien apurahojen ja avustusten määrärahoista noin 63 % oli peräisin rahapelitoiminnan tuotoista.

- Kulttuurin ja taiteen eri alojen rakenteet ja toimintamuodot poikkeavat toisistaan. Kokonaisuutena hahmottaminen eri alojen rahoituksesta, ohjaustoimista, ja niiden vaikutuksista on nykyisin monimutkaista ja eri alojen rahoitusmäärien ja -tarpeiden suora vertailu vaikeata.
- Olisi tarpeen kattavammin kartoittaa, miten sisältöjen luominen, tuottaminen ja julkaisu, jakelu, välittäjäportaan toiminta, vienti ja kauppa, talentaminen, koulutus, sekä hallinto tapahtuvat eri aloilla.
- Rahoituksen lähteiden, absoluuttisten määrien vertailun, ja talousarvio- sekä BKT-osuuksien lisäksi on tarpeen tutkia, kuka rahoituksesta päättää, miten rahat jaetaan, ja millaisia tavoitteita edistetään.

Valtionhallinnossa ei ole käytössä yhtä vakiintunutta luovien alojen määritelmää. Tukien myöntäjätahoilla on omat käytänteensä ja käsityksensä siitä, miten, miksi, ja kenelle tukia jaetaan. Luovien alojen tukia tulisi koordinoita eri hallinnonalojen tunnistaman yhteisen käsitteellisen pohjan perusteella.

- Taide- ja taiteilijapolitiikan, kulttuuripolitiikan, ja luovien alojen rahoitusvastuut vaativat edelleen selventämistä.
- Lähes kaikilla taide- ja kulttuurialoilla on tuottaja-, välittäjä-, vähittäiskauppa- ja muuta taloudellista toimintaa.
- Tarvitaan toimenpiteitä, joilla kehitetään kulttuurialoille ominaisia ansainnan malleja ja niille soveltuvia tukimuotoja. Kriittisimmät kehityskohdeet liittyvät yrittäjä-, palkka-, ja apurahatyön yhdistämisen sujuvoittamiseen.
- Taiteilijoiden taloudellisen aseman parantaminen vaikuttaa myös luovien alojen kehitykseen.

KUVIO 11. Valtion kulttuurirahoitus hallinnonalojen kokonaisuutena v. 2019.



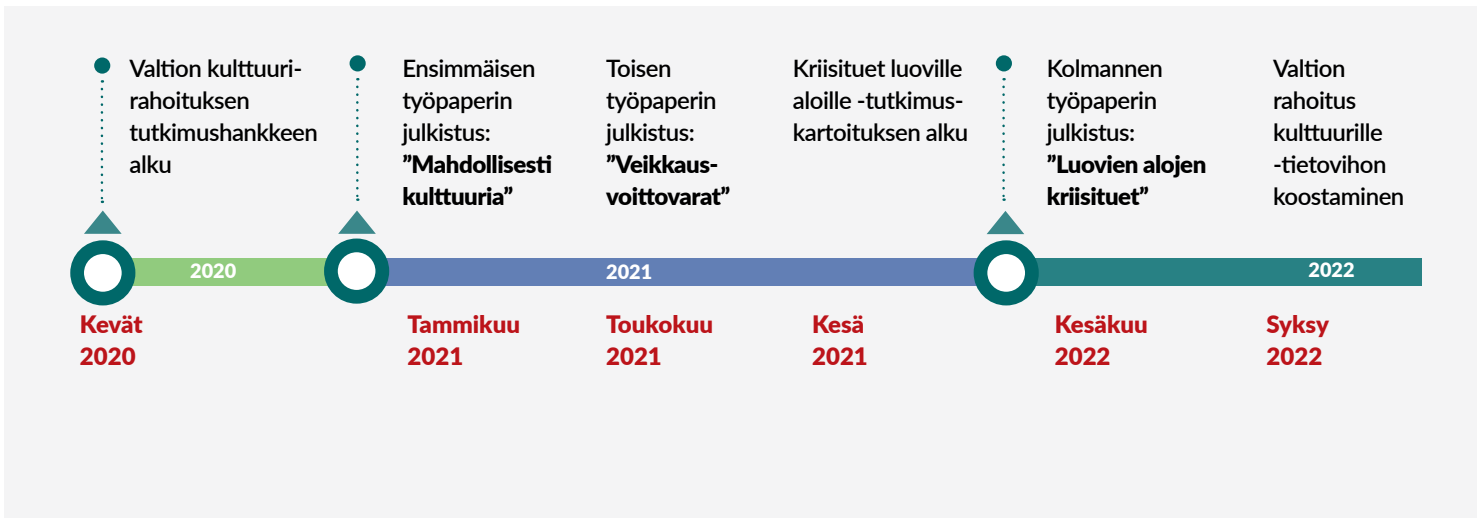
Julkista rahoitusta on käytännössä aina tarjolla yhteiskunnallista tarvetta ja kysyntää vähemmän, joten tiedon saatavuus, luettavuus ja läpinäkyvyys luovat pohjan resurssien ja mahdollisten leikkausten oikeudenmukaiselle kohdentamiselle. Ajan tasalla olevaa, riittävän kattavaa ja koordinoitua tilastotietoa rahoituksesta tarvitaan kulttuurirahoituksen ja -politiikan suunnittelussa ja päätöksenteossa.

- Valtionavustusten seuranta ja arviointia helpottaisi hallinnonalat läpäisevästi käytettävä tapa luokitella yhteisesti sovittuja asioita. Kaikkiin rahoituspäätöksiä koskeviin rekistereihin olisi esi-

merkiksi hyvä merkitä yhteisesti sovitulla tavalla sekä toiminnan ala (kulttuurin ala) että toiminnan luonne (funktio).

- Kulttuurin valtionosuudet jakaantuvat VM:n ja OKM:n kesken. Kulttuurirahoituksen seuranta ja kokonaiskoordinaatioita helpottaisi kulttuuria koskevien valtionosuuksien keskittäminen OKM:n alaisuuteen.
- Olisi hyvä seurata, miten taiteen ja kulttuurin reaaliset määrärahat suhtautuvat yleiseen kustannushitykseen. Esimerkiksi taidelaitosten valtionosuudet ovat indeksiin sidottuja, mutta useille kulttuurin aloille keskeiset valtionavustukset eivät.

KUVIO 12. Valtion rahoitus kulttuurille -tutkimushankkeen aikajana



LÄHTEET

Dubois, Vincent (2015). "Cultural Policy Regimes in Western Europe." Wright, J. D. (Ed). International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Second Edition. Elsevier, pp. 460–465. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.10419-2>

Jakonen, Olli & Sokka, Sakarias (2022). "Finnish cultural policy as public funding: Regime view across policy domains", Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift, vol. 25, no. 3, pp. 136–156. <https://doi.org/10.18261/nkt.25.3.9>

Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher. (2022). https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/08/sou-2022_44/

ESSnet-CULTURE (2012). European Statistical System Network on Culture. FINAL REPORT. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/341465/3199631/essnet-culture.pdf/a6518128-69b3-4d89-82b8-060a3ad0d1d5>

UNESCO (2022). Reshaping policies for creativity – Addressing culture as a global public good. Global report. <https://www.unesco.org/reports/reshaping-creativity/2022/en>

OECD (2022), The Culture Fix: Creative People, Places and Industries, Local Economic and Employment Development (LEED), OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/991bb520-en>.

Mulcahy, Kevin (2017). Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives. London: Palgrave Macmillan.

Sokka, Sakarias (2022) (Ed.). Cultural policy in the Nordic welfare states: aims and functions of public funding for culture. Nordic Council of Ministers.

Mangset, Per (2020). "The end of cultural policy?" International Journal of Cultural Policy, vol. 26, no. 23, pp. 398–411. <https://doi.org/10.1080/10286632.2018.1500560>

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). Kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2022). Kulttuurin aika on nyt ja aina. Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän ehdotukset seuraavalle hallituskaudelle. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:23

Valtiovarainministeriö. Valtion talousarvioesitykset. <https://budjetti.vm.fi/>

Cuporen julkaisut tietovihkon taustalla:

Sokka, Sakarias, Oksanen-Särelä, Katja, Kurlin-Niiniahio, Ari, Lefever, Nathalie, Leppänen, Aino ja Jakonen, Olli (2022). Luovien alojen koronatuot vuosina 2020 ja 2021. Kohdennukset ja kokonaiskuva. Cuporen työpapereita 19. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/luovien-alojen-koronatuot-vuosina-2020-ja-2021>

Jakonen, Olli, Ari Kurlin Niiniahio, Katja Oksanen-Särelä ja Sakarias Sokka 2021. Rahapelitoiminnan tuotot kulttuurille vuonna 2019. Määrä ja kohdennukset. Cuporen työpapereita 14. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopaperit/rahapelitoiminnan-tuotot-kulttuurille-vuonna-2019>

Jakonen, Olli, Ari Kurlin Niiniahio, Katja Oksanen-Särelä & Sakarias Sokka 2021. Mahdollisesti kulttuuria? Valtion kulttuurirahoitus Suomessa vuonna 2019. Cuporen työpapereita 13. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/tyopaperit/mahdollisesti-kulttuuria-valtion-kulttuurirahoitus-suomessa-vuonna-2019>

Sivun 6 virtauskaavio (KUVIO 3) on tehty SankeyMATIC -sovelluksella.